

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-65>

УДК 351.778.5:334.012.64(477)

ЧОРНИЙ Олександр

ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

<https://orcid.org/0009-0005-1425-3898>

o.chorniy@istu.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПАРТНЕРСТВА З МАЛИМ І СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ

У статті здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану державної політики України у сфері партнерства з малим і середнім бізнесом (МСБ), яка є ключовим сегментом національної економіки, що забезпечує зайнятість, інноваційний розвиток та формування конкурентоспроможного середовища. Автор акцентує увагу на трансформаційних процесах, що відбуваються у системі взаємодії між державою та підприємницьким сектором, з урахуванням викликів війни, економічної нестабільності, цифрової трансформації та зростаючих очікувань з боку бізнесу. Виявлено основні структурні проблеми МСБ, серед яких домінують недостатній доступ до фінансових ресурсів, фрагментарність інформаційної підтримки, нерівномірність регіонального розвитку та обмежена інституційна спроможність органів влади. Здійснено оцінку існуючих інструментів державної політики, таких як програма «Доступні кредити 5-7-9%», державні гарантії, грантові проекти, консультативна підтримка тощо, з позицій їх доступності, ефективності та впливу на стійкість МСБ. На основі критичного аналізу вітчизняних та міжнародних практик запропоновано шляхи модернізації державної політики в контексті розвитку державно-приватного партнерства, цифровізації комунікаційних процесів, розширення освітніх ініціатив, прозорості механізмів підтримки та інституційного зміцнення підприємницької інфраструктури. Особлива увага приділяється необхідності побудови партнерської моделі взаємодії між державою та МСБ, яка передбачає децентралізацію повноважень, активне залучення бізнес-об'єднань до процесу формування політики, посилення аналітичної складової та системності в ухваленні рішень. Зроблено висновок, що трансформація державної політики у сфері МСБ є стратегічним напрямом, який повинен базуватись на принципах відкритості, інклюзивності та орієнтації на результат, а її успішна реалізація стане ключовою передумовою відновлення економіки та забезпечення її довгострокової конкурентоспроможності. Впровадження комплексних заходів, спрямованих на спрощення регуляторного середовища, розширення доступу до фінансування та підтримку експорту, сприятиме зміцненню МСБ та підвищенню його внеску в національну економіку.

Ключові слова: державна політика, малий і середній бізнес, партнерство, підтримка підприємництва, Україна.

CHORNII Oleksandr

Higher Educational Institution "International University of Science and Technology named after Academician Yuri Bugay"

TRANSFORMATION OF STATE POLICY IN THE FIELD OF PARTNERSHIP WITH SMALL AND MEDIUM BUSINESSES

The article provides a thorough analysis of the current state of Ukraine's state policy in the field of partnership with small and medium-sized businesses (SMEs), which is a key segment of the national economy that ensures employment, innovative development and the formation of a competitive environment. The author focuses on the transformation processes taking place in the system of interaction between the state and the business sector, taking into account the challenges of war, economic instability, digital transformation and growing expectations from business. The main structural problems of SMEs are identified, among which insufficient access to financial resources, fragmented information support, uneven regional development and limited institutional capacity of authorities dominate. An assessment of existing state policy instruments, such as the program "Affordable Loans 5-7-9%", state guarantees, grant projects, consulting support, etc., is carried out from the standpoint of their accessibility, effectiveness and impact on the sustainability of SMEs. Based on a critical analysis of domestic and international practices, ways of modernizing state policy are proposed in the context of the development of public-private partnership, digitalization of communication processes, expansion of educational initiatives, transparency of support mechanisms and institutional strengthening of business infrastructure. Particular attention is paid to the need to build a partnership model of interaction between the state and SMEs, which involves decentralization of powers, active involvement of business associations in the policy-making process, strengthening of the analytical component and systematicity in decision-making. It is concluded that the transformation of state policy in the field of SMEs is a strategic direction that should be based on the principles of openness, inclusiveness and result orientation, and its successful implementation will be a key prerequisite for the recovery of the economy and ensuring its long-term competitiveness. The implementation of comprehensive measures aimed at simplifying the regulatory environment, expanding access to financing and supporting exports will contribute to the strengthening of SMEs and increasing their contribution to the national economy.

Keywords: state policy, small and medium-sized businesses, partnership, entrepreneurship support, Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ.

Малий і середній бізнес (МСБ) є фундаментальним сегментом національної економіки, що забезпечує гнучкість, інноваційність, зайнятість населення та формування конкурентного середовища. У світовій практиці його розвиток визнається пріоритетом економічної політики, про що свідчить як міжнародний досвід державного регулювання, так і результати національних програм підтримки підприємництва [1; 8]. Водночас, в Україні, попри численні ініціативи та реформаторські кроки, рівень ефективності державної політики у сфері партнерства з МСБ залишається обмеженим, що створює системні бар'єри для повноцінної реалізації підприємницького потенціалу. Проблема полягає в тому, що чинна модель державної підтримки підприємництва часто має фрагментарний характер, не враховує регіональних диспропорцій, обмежена в

ресурсному забезпеченні та не передбачає системної взаємодії з представниками самого бізнесу як партнерами у формуванні політики [2; 5]. Станом на сьогодні, багато програм мають декларативний зміст і не супроводжуються ефективними механізмами реалізації, що знижує їх вплив на динаміку розвитку малого та середнього підприємництва [3; 6]. Особливої актуальності набуває потреба у трансформації державної політики в контексті нових економічних реалій, спричинених повномасштабною війною, порушенням логістичних ланцюгів, зростанням інвестиційних ризиків і відтоком трудових ресурсів. У таких умовах стратегічним завданням є зміна підходів до державно-приватного партнерства, яке повинно ґрунтуватися на засадах відкритості, довіри, співучасті та взаємної відповідальності [4; 6]. Зміцнення партнерських відносин між державою та бізнесом стає не лише бажаним, а й критично необхідним інструментом для забезпечення виживання та відновлення економіки. Наукова проблема полягає у відсутності цілісної теоретико-методологічної моделі державної політики партнерства з МСБ, яка б поєднувала інституційні, економічні та соціальні механізми впливу, враховувала українські реалії, але водночас була інтегрована у європейський простір. Відповідно, науковим завданням є формулювання засад нової парадигми політики підтримки МСБ, з урахуванням кращих міжнародних практик [1; 8], потреб українських підприємців [3; 4], та принципів соціально орієнтованої економіки. З практичної точки зору, проблема реалізується в недостатній координації між державними органами та представниками підприємницьких структур, слабкому розвитку інфраструктури підтримки (бізнес-інкубатори, регіональні центри розвитку, агенції місцевого економічного розвитку) та складності доступу до фінансових ресурсів [5; 7]. Особливо гостро стоїть питання забезпечення фінансової інклюзії для МСБ, які потребують адаптованих фінансових інструментів, таких як мікрокредити, гранти, гарантійні механізми, що активно використовуються у провідних країнах світу [7]. Таким чином, вирішення зазначених проблем вимагає концептуального оновлення державної політики, яка повинна стати не лише інструментом контролю і регулювання, а партнерською платформою для забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу. Це, у свою чергу, відкриває широке поле для наукових досліджень, практичних рекомендацій та формування ефективних управлінських рішень, спрямованих на економічне зростання України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку малого та середнього бізнесу, його державного регулювання й підтримки, а також формування ефективної політики партнерства між державою та підприємцями є предметом численних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, експертів та аналітиків. У фокусі сучасних дослідників перебувають як теоретичні основи підприємництва, так і практичні механізми підтримки бізнесу на різних рівнях економічної системи. Особливу увагу заслуговує праця Деренька О., в якій систематизовано міжнародний досвід державного регулювання малого підприємництва, зокрема, акцентовано на важливості програм фінансової підтримки, створення сприятливого податкового клімату, спрощення регуляторних процедур та розвитку консультативної інфраструктури [1]. Водночас, автор наголошує на необхідності адаптації зарубіжних практик до українських реалій з урахуванням специфіки національного ринку, рівня цифровізації та інституційної спроможності. Теоретико-методологічні аспекти підприємництва детально розглядаються у працях Ільчука М., Уса С. та інших співавторів, які окреслюють засади підприємницької діяльності в умовах сучасних трансформацій економіки та акцентують увагу на важливості формування державної політики, орієнтованої на створення сприятливого середовища для підприємницької ініціативи [2]. У контексті державної підтримки автори підкреслюють значущість розвитку партнерських відносин між державою та підприємцями як необхідної умови ефективної взаємодії. Актуальні аналітичні огляди та експертні висновки щодо стану державної підтримки МСБ в Україні представлені у публікації Інституту податкових реформ, де систематизовано основні механізми державної допомоги, включаючи пільгове кредитування, грантові програми, субсидії, гарантії та інформаційно-консультативне забезпечення. Автор публікації, Хотенко О., звертає увагу на фрагментарність державної політики та необхідність її трансформації у бік комплексного й системного підходу [3]. У сучасних умовах особливого значення набуває стратегічне бачення розвитку підприємництва, що відображено в аналітичних матеріалах на онлайн-платформі «Cost.ua». У публікації окреслено ключові напрями та пріоритети державної стратегії розвитку МСБ, серед яких — спрощення регуляторного середовища, розвиток цифрових сервісів, стимулювання інновацій та розширення доступу до фінансування [4]. Також підкреслено, що ефективне партнерство між державою і бізнесом передбачає не лише фінансову підтримку, але й активну участь підприємців у формуванні політики. Істотний внесок у вивчення трансформацій державної політики зроблено Смоленніковим Д. О. та Павленком Д. С., які аналізують модернізацію економічної політики у сфері МСБ. У своїй роботі автори наголошують на зміні парадигми державного управління — від адміністративно-командної до партнерсько-орієнтованої, що базується на принципах відкритості, діалогу та спільного прийняття рішень [5]. На практичному рівні комплекс заходів із державної підтримки малого та середнього підприємництва детально представлено на Урядовому порталі. Зокрема, висвітлено діючі програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%», грантові ініціативи, консультативна допомога та інші інструменти стимулювання підприємницької активності [6]. Разом з тим, наголошується на необхідності подальшого розвитку партнерських інституційних механізмів, у тому числі на регіональному рівні. Кредитні аспекти підтримки бізнесу, зокрема в аграрній сфері,

проаналізовано в роботі Мальованого М. І. та Осіпової А. А., де підкреслено важливість державних гарантій і спеціалізованих програм для сільгоспвиробників, що також можуть бути адаптовані до ширшого сегмента МСБ [7]. На завершення, у праці Ольвінської Ю. досліджуються підходи до державного регулювання малого підприємництва в зарубіжних країнах. Авторка порівнює різні моделі політики підтримки та робить висновок, що ефективне функціонування МСБ можливе лише за умов інституційної довіри, стабільності законодавства та наявності реального діалогу між державою і бізнесом [8]. Таким чином, аналіз останніх наукових і аналітичних публікацій свідчить про актуальність проблематики трансформації державної політики у сфері партнерства з МСБ та необхідність переосмислення її підходів в умовах сучасних викликів. У науковому дискурсі переважає думка про доцільність переходу до більш відкритих, гнучких і підприємницько-орієнтованих моделей державного управління, що є ключовим напрямом подальших досліджень.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на численні наукові напрацювання, нормативно-правові ініціативи та запроваджені інструменти державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, низка ключових аспектів цієї проблематики залишається недостатньо дослідженою або вирішеною лише частково. Передусім йдеться про відсутність системного бачення партнерської моделі взаємодії держави та бізнесу, в якій обидві сторони виступають як рівноправні суб'єкти соціально-економічного процесу. Чинна державна політика часто сприймає підприємця лише як об'єкт регулювання або отримувача послуг, а не як повноцінного партнера у формуванні стратегічних рішень та реалізації реформ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі трансформації державної політики у сфері партнерства з малим і середнім бізнесом в Україні, з урахуванням сучасних економічних викликів, міжнародного досвіду та необхідності формування ефективної моделі державно-приватної взаємодії, орієнтованої на сталий розвиток підприємництва, посилення інституційної спроможності та забезпечення рівного доступу до інструментів державної підтримки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Малий і середній бізнес (МСБ) в Україні відіграє ключову роль у формуванні внутрішнього валового продукту, забезпеченні зайнятості населення, розвитку місцевих економік та посиленні конкурентоспроможності країни в умовах глобалізованої економіки. За офіційними даними, понад 99% суб'єктів господарювання в Україні — це представники малого та середнього бізнесу, які формують орієнтовно 60% загального рівня зайнятості в країні. Проте, незважаючи на вагому частку в економічній структурі, сектор МСБ залишається вразливим до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків, зокрема повномасштабної війни, економічної нестабільності, змін у податковій політиці та регуляторному середовищі [4; 6].

Однією з головних проблем розвитку МСБ в Україні є обмежений доступ до фінансових ресурсів. Попри існування державної програми пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9%», рівень охоплення нею залишається недостатнім, особливо у регіонах та серед мікробізнесу. До того ж, високі вимоги банківських установ до заставного майна та кредитної історії обмежують можливості для інвестування в інновації, розширення виробництва або виходу на зовнішні ринки [3; 7]. У контексті сучасної економічної кризи частина підприємств змушена згорнути діяльність або перевести її у неформальний сектор.

Регуляторне середовище, хоча й зазнало значної дерегуляції останніми роками, все ще характеризується надмірною складністю адміністративних процедур, непередбачуваністю змін законодавства та відсутністю стабільної державної політики щодо розвитку підприємництва. Часті зміни податкових правил, включаючи реформу спрощеної системи оподаткування, створюють невизначеність і знижують інвестиційну активність у секторі [5].

Інформаційна та консультативна підтримка підприємців залишається недостатньо розвиненою. Багато представників МСБ не мають доступу до актуальної інформації про програми державної підтримки, умови участі в грантах або навчальних програмах. Це вказує на слабкість комунікаційної функції державних інституцій і відсутність сталого партнерського діалогу з бізнесом [2; 3].

Ще однією проблемою є регіональна нерівномірність розвитку МСБ. У великих містах, зокрема в Києві, Львові, Харкові та Дніпрі, створено порівняно кращі умови для ведення бізнесу, діють бізнес-інкубатори, кластери, є доступ до кваліфікованих кадрів та інфраструктури. Натомість у малих містах і сільській місцевості підприємництво часто зосереджується у вузьких галузях (роздрібна торгівля, сфера послуг) і має обмежені перспективи розвитку через нестачу ресурсів, ринків збуту та організаційної підтримки [4; 6].

З огляду на міжнародний досвід, який детально аналізується в роботах Деренька О. та Ольвінської Ю., ключовими умовами сталого розвитку малого бізнесу є системна політика підтримки, доступ до фінансування, стабільне правове поле, ефективне адміністрування та стимулювання інновацій [1; 8]. У контексті інтеграції України до європейського економічного простору ці чинники набувають особливої

актуальності, адже вимагають узгодженості українських підходів до регулювання МСБ із європейськими стандартами.

Незважаючи на виклики, український малий і середній бізнес демонструє гнучкість і здатність до адаптації. Значна кількість підприємців переорієнтувалась на нові напрями діяльності, активно інтегрує цифрові технології, шукає можливості для експорту. Водночас ці позитивні зрушення можуть набути системного характеру лише за умови створення ефективної державної політики, що базуватиметься на принципах партнерства, відкритості та сталого розвитку.

Таким чином, сучасний стан МСБ в Україні відображає складну взаємодію між високим потенціалом підприємницького сектору та численними стримувальними факторами, що потребують переосмислення політики державної підтримки в напрямі її трансформації, модернізації та адаптації до нових економічних реалій.

Малий і середній бізнес (МСБ), попри свою кількісну домінанту в структурі національної економіки, залишається одним із найбільш вразливих секторів господарювання. Сучасний етап його розвитку супроводжується системними викликами, які мають як економічне, так і соціально-політичне підґрунтя. Особливо загострилися ці проблеми в умовах війни, що створила додаткові бар'єри для діяльності підприємців: зруйнована інфраструктура, втрата ринків збуту, мобілізація працівників, зростання вартості логістики, нестача капіталу та низька передбачуваність макроекономічного середовища [4; 6].

Одним із найгостріших викликів для МСБ є обмежений доступ до фінансування. Багато підприємців, особливо представники мікробізнесу та стартапів, не можуть залучити кредитні ресурси через відсутність ліквідного забезпечення, історії кредитування або через високі процентні ставки. Хоча програма «Доступні кредити 5-7-9%» формально розширила можливості для фінансування, її охоплення залишається обмеженим, а сам механізм доступу вважається надто складним і зарегульованим [3; 7]. Також недостатньо розвинутий сегмент альтернативного фінансування – таких як краудфандинг, бізнес-ангели, венчурний капітал, які могли б стати реальними джерелами для інноваційних підприємств.

Другий важливий бар'єр – високий рівень регуляторного навантаження та нестабільність законодавства. Часті зміни в податковій системі, суперечливі вимоги щодо ліцензування та сертифікації, а також неоднозначність тлумачення нормативних актів призводять до зростання витрат на адміністрування бізнесу. Підприємці змушені витрачати значний час і ресурси не на розвиток, а на дотримання формальностей, що знижує їхню ефективність та інноваційність [2; 5]. Крім того, податкові та митні органи нерідко залишаються джерелом корупційного тиску, що дискредитує саму ідею партнерських відносин між державою та бізнесом.

Третій системний виклик – недостатній рівень інформаційно-консультаційної підтримки та слабкий розвиток інфраструктури супроводу бізнесу. Переважна більшість представників МСБ не має доступу до якісних сервісів з підготовки бізнес-планів, аналізу ринку, юридичних консультацій, грантових заявок тощо. Діючі центри підтримки бізнесу або не охоплюють цільову аудиторію, або не мають належного кадрового та методичного потенціалу. У результаті багато підприємців не знають про існуючі інструменти державної або донорської підтримки і не мають змоги скористатись ними ефективно [4; 6].

Особливого значення набуває виклик цифрової трансформації, з якою частина підприємств не встигає адаптуватися. Хоча держава активізувала процеси цифровізації, впровадивши «Дію», електронні податкові сервіси, реєстри та ліцензування, далеко не всі підприємці мають належні цифрові компетенції або технічні можливості для повноцінного використання цих інструментів. Для МСБ у регіонах або у традиційних сферах (аграрний сектор, легка промисловість, побутові послуги) цифрова трансформація залишається далеким і складним процесом [1; 3].

Ще одним важливим бар'єром є обмежений доступ до зовнішніх ринків, що стримує експортний потенціал малого бізнесу. Відсутність досвіду роботи з міжнародними партнерами, незнання вимог сертифікації, мовні бар'єри та нестача інституційної підтримки у вигляді експортно-кредитних агентств або міжнародних виставкових платформ не дозволяють українським МСП інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості. Попри те, що Європейський Союз надав Україні спрощений доступ до внутрішнього ринку, лише незначна частка малих компаній змогла цим скористатися через перелічені обмеження [1; 8].

Додатково варто наголосити на соціальних викликах, які включають зниження підприємницької активності в окремих регіонах через трудову міграцію, зростання тіньової зайнятості, низький рівень фінансової та правової грамотності серед власників бізнесу. Освітні програми з підприємництва залишаються слабо інтегрованими в загальноосвітню систему, що знижує якість кадрового потенціалу для МСБ у довгостроковій перспективі [2; 5].

У комплексі всі ці виклики створюють серйозні бар'єри для сталого функціонування та розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Їх подолання можливе лише за умови зміни філософії державної політики – від фрагментарної підтримки до повноцінного партнерства, побудованого на прозорих правилах, довірі та спільній відповідальності.

Державна політика підтримки малого і середнього бізнесу (МСБ) в Україні є складовою частиною загальної стратегії економічного розвитку та євроінтеграційного курсу країни. Усвідомлюючи роль МСБ як драйвера зайнятості, інновацій та економічної стабільності, уряд декларує курс на створення сприятливих

умов для його функціонування, зокрема через реалізацію програм фінансової підтримки, дерегуляцію, цифровізацію адміністративних процесів, розвиток підприємницької освіти та інституційну модернізацію. Однак на практиці державна політика часто залишається фрагментарною, декларативною та недостатньо ефективною в умовах глибоких структурних і воєнних викликів, які переживає країна [3; 5; 6].

Одним із ключових інструментів сучасної державної підтримки є програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка була запроваджена у 2020 році з метою стимулювання інвестиційної активності малого бізнесу. Програма передбачає часткове компенсування відсоткових ставок за кредитами, наданими суб'єктам МСБ, що дозволяє зменшити фінансове навантаження на підприємців. Проте критика програми пов'язана із тим, що реальний доступ до цих коштів мають переважно середні підприємства з налагодженими відносинами з банками та належною кредитною історією, у той час як мікробізнес, особливо у сільській місцевості, часто залишається осторонь [3; 7].

Також держава впроваджує грантові програми підтримки підприємництва, особливо в межах ініціативи «Робота», яка пропонує стартові кошти на відкриття власної справи, розвиток переробки, садівництва, тепличного господарства тощо. Ці програми є частково ефективними в умовах дефіциту традиційного банківського фінансування, але їхній вплив на довгостроковий розвиток МСБ потребує подальшого моніторингу та оцінювання. Крім того, існує проблема недостатньої обізнаності підприємців про доступні можливості, складності подачі заявок і низької спроможності окремих громад використовувати надані інструменти [4; 6].

Важливим напрямом державної політики залишається дерегуляція підприємницької діяльності. Упродовж останніх років було скасовано низку застарілих регуляторних актів, запроваджено електронні послуги у сфері ліцензування, реєстрації, подання звітності. Платформа «Дія» стала основою цифрової трансформації державно-підприємницької взаємодії, дозволивши суттєво скоротити часові та фінансові витрати бізнесу. Проте повна інтеграція цифрових рішень у всі рівні державної підтримки поки не досягнута, і в багатьох випадках підприємці все ще стикаються з дублюванням процедур, паперовими вимогами та неузгодженістю між органами влади [1; 6].

Держава також намагається стимулювати інформаційно-консультаційну підтримку підприємництва, створюючи центри підтримки, гарячі лінії, вебпортали з аналітичною інформацією, навчальні ресурси. Але ефективність цих ініціатив досі є обмеженою – як через нерівномірне охоплення територій, так і через нестачу кадрів з фаховою підготовкою. Багато таких центрів працюють завдяки підтримці міжнародних партнерів, а не за рахунок системної державної стратегії розвитку підприємницької інфраструктури [2; 4].

Крім цього, на рівні стратегічного планування діє Національна стратегія розвитку малого та середнього підприємництва, що передбачає інституційні реформи, розвиток підприємницької освіти, вдосконалення податкового середовища та створення регіональних хабів розвитку бізнесу. Однак реалізація цієї стратегії стикається з проблемою непослідовності: її положення часто не мають відповідного фінансового або нормативного забезпечення, а також не підкріплені чіткими KPIs (ключовими показниками ефективності), що ускладнює контроль за її виконанням [4].

Водночас, в умовах війни, надзвичайно актуальним стає питання гнучкості та адаптивності державної політики. Бізнесу потрібні не лише пільги, а й зрозумілі механізми підтримки релокації, відновлення зруйнованих підприємств, логістичної інфраструктури, а також підтримка експорту. Тут особливо важливою є міжнародна кооперація – держава повинна не просто реалізовувати гранти, а вибудовувати партнерські платформи спільно з ЄС, програмами USAID, EBRD та іншими донорами [1; 8].

Отже, державна політика підтримки МСБ в Україні наразі перебуває на етапі перехідної трансформації – від фрагментарних ініціатив до більш системного і стратегічного підходу. Її майбутня ефективність залежить від здатності влади забезпечити довіру бізнесу, спростити регуляторне середовище, забезпечити доступність фінансових і нефінансових інструментів підтримки, а також впровадити принципи справжнього партнерства між державою і підприємницьким сектором.

У контексті структурної перебудови української економіки, адаптації до воєнного стану, а також інтеграції до європейського економічного простору, особливої актуальності набуває питання вдосконалення державної політики у сфері підтримки малого і середнього бізнесу (МСБ). Сучасні виклики вимагають не лише перегляду існуючих інструментів допомоги підприємцям, а й формування цілісної, системно інтегрованої та довгострокової політики, орієнтованої на партнерські відносини між державою та бізнесом, стійкий розвиток та інноваційність.

Першочерговим напрямом є інституційна трансформація моделі взаємодії держави та МСБ, що передбачає перехід від директивного регулювання до партнерського підходу. Для цього необхідно створити дієві дорадчі платформи при органах державної влади та місцевого самоврядування, де представники бізнес-спільноти братимуть участь у розробці нормативно-правових актів, стратегій і програм підтримки. Це дозволить не лише зробити політику більш наближеною до реальних потреб підприємців, а й підвищити її легітимність та ефективність завдяки зворотному зв'язку.

Наступним ключовим напрямом є спрощення регуляторного середовища. Попри певний прогрес у цифровізації державних послуг та дерегуляції, в Україні все ще існує надмірне адміністративне навантаження на бізнес, особливо у частині податкової звітності, ліцензування, реєстрації, контролюючих перевірок.

Необхідно розширити застосування принципу «єдиного вікна», повністю перейти до електронного документообігу, скоротити перелік обов'язкових процедур і ліквідувати дублювання функцій між державними органами. Це сприятиме виведенню бізнесу з тіні та поліпшенню інвестиційного клімату.

Третім стратегічним напрямом є розширення доступу до фінансування. Необхідно удосконалити механізми реалізації програми «Доступні кредити 5-7-9%» шляхом спрощення процедур подачі, розширення участі кредитно-гарантійних установ, створення мікрофінансових фондів для підтримки мікропідприємництва, особливо в сільській місцевості. Також доцільно розвивати альтернативні джерела фінансування — такі як краудфандинг, бізнес-ангельські інвестиції, муніципальні фонди розвитку підприємництва, що активно застосовуються у європейських країнах.

Окремої уваги заслуговує цифрова трансформація державної підтримки. Впровадження повноцінної цифрової екосистеми – із інтеграцією даних з «Дії», відкритих реєстрів, електронних тендерів, фінансових звітів – дозволить підприємцям отримувати автоматизовані рекомендації, подавати заявки на участь у грантах, користуватися юридичними консультаціями онлайн. Водночас це забезпечить прозорість використання бюджетних коштів, аналітику ефективності заходів підтримки та мінімізує людський фактор у прийнятті рішень.

Не менш важливим є посилення регіонального компоненту державної політики. Варто децентралізувати повноваження у сфері розвитку МСБ, надавши місцевим органам влади інструменти для підтримки бізнесу: фінансові стимули, інкубатори, акселераційні програми, кластерні платформи. Це дозволить враховувати специфіку кожного регіону – економічну структуру, ринок праці, демографічну ситуацію, рівень інфраструктури. Наприклад, у прикордонних областях доцільно стимулювати експортно орієнтовані виробництва, а в аграрних районах – підтримувати кооперативний рух і переробку.

Також критично важливим напрямом є розвиток підприємницької освіти та менторства. Варто інтегрувати курси з основ ведення бізнесу, фінансової грамотності, цифрових навичок у програми профтехосвіти, університетів, а також підтримувати післядипломне навчання підприємців. Створення регіональних хабів бізнес-освіти, за участю досвідчених практиків та міжнародних експертів, сприятиме підвищенню загального рівня культури підприємництва в країні.

Окремо варто виділити необхідність підвищення прозорості та підзвітності державної політики у сфері МСБ. Для цього слід запровадити єдиний онлайн-портал моніторингу показників реалізації програм підтримки, доступний для суспільства, а також провести повний аудит існуючих інструментів, із залученням незалежних аналітичних центрів. Це дозволить виявити неефективні практики, уникнути дублювання функцій та спрямувати ресурси на найбільш результативні напрями.

Зрештою, важливо, щоб державна політика підтримки МСБ перестала бути переважно короткостроковою реакцією на кризові явища, а трансформувалась у довгострокову стратегічну рамку з чіткими орієнтирами, узгодженими із цілями сталого розвитку, євроінтеграційним курсом України та потребами майбутньої відбудови країни.

Таким чином, удосконалення державної політики у сфері підтримки МСБ потребує системного і комплексного підходу, заснованого на принципах партнерства, відкритості, децентралізації, цифровізації та результативності. Це не лише дозволить активізувати підприємницьку активність у короткостроковій перспективі, але й сформує основу для стійкого економічного зростання в умовах післявоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило системно оцінити сучасний стан малого і середнього бізнесу в Україні, проаналізувати виклики, з якими він стикається, а також виявити ключові недоліки чинної державної політики у сфері його підтримки. З огляду на отримані результати, можна зробити низку важливих висновків, що мають як теоретичне, так і прикладне значення. По-перше, малий і середній бізнес в Україні є критично важливим елементом національної економіки, однак його потенціал наразі реалізується не повною мірою через низку системних бар'єрів: недостатній доступ до фінансів, складне регуляторне середовище, слабку інфраструктуру підтримки, обмеженість участі підприємців у формуванні державної політики, а також брак стратегічної і комплексної державної підтримки. Виявлено, що переважна більшість наявних заходів має короткостроковий або ситуативний характер, не забезпечуючи сталого розвитку сектору в довгостроковій перспективі. По-друге, аналіз державної політики показав, що в Україні відбувається поступовий перехід від моделі прямого адміністративного впливу до більш партнерського формату взаємодії з бізнесом, однак цей процес є нерівномірним і не до кінця завершеним. Наявні інструменти фінансової, організаційної та інформаційної підтримки вимагають подальшого вдосконалення – як в частині доступності для цільових груп, так і в аспекті прозорості, результативності та масштабованості. Успішність цієї трансформації залежить від здатності держави вибудувати ефективну модель управління, засновану на принципах довіри, відкритості, цифровізації та взаємної відповідальності. По-третє, однією з головних передумов ефективної трансформації державної політики є розширення її інституційної спроможності: формування дієвих дорадчих органів за участі бізнес-асоціацій, цифрових платформ для взаємодії з підприємцями, розвиток регіональних механізмів підтримки та створення прозорих процедур оцінювання ефективності реалізованих заходів. Також особливого

значення набуває інтеграція принципів сталого розвитку, інклюзивності та соціальної орієнтованості в усі аспекти політики підтримки МСБ. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі передбачають поглиблене вивчення кількох важливих аспектів. По-перше, необхідним є формування чітких методик оцінювання ефективності державної підтримки – як на національному, так і на регіональному рівнях, із застосуванням кількісних та якісних індикаторів. По-друге, перспективним є аналіз впливу зовнішніх шоків (зокрема воєнних, енергетичних і глобальних економічних криз) на адаптаційні механізми МСБ та розробка сценаріїв антикризової державної підтримки. По-третє, актуальним залишається дослідження міжнародного досвіду формування партнерської моделі державно-приватної взаємодії – з урахуванням контексту України та потенціалу інтеграції у спільний ринок ЄС. Узагальнюючи, можна стверджувати, що модернізація державної політики підтримки малого і середнього бізнесу є не лише стратегічною необхідністю, але й реальним інструментом соціально-економічної стабілізації, відновлення економіки в умовах війни та формування підґрунтя для сталого розвитку України в посткризовий період. Подальші наукові пошуки мають бути зосереджені на виробленні конкретних, інноваційних механізмів політики, заснованих на принципах прозорості, ефективності, партисипативності та гнучкості – відповідно до динаміки сучасного підприємницького середовища.

Література

1. Деренько О. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *Бізнес Інформ*. 2018. № 5. С. 97–104.
2. Ільчук М. М., Ус С. І., Дмитрук М. І., Ільчук О. М. Теоретичні засади розвитку підприємництва. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 100-105.
3. Хотенко О. Державна підтримка малого та середнього підприємництва. Інститут податкових реформ. URL: <https://ngoipr.org.ua/blog/derzhavna-pidtrymka-malogo-ta-serednogo-pidpryyemnytstva/>
4. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу: чого чекати підприємцям? URL: https://cost.ua/strategiya-rozvytku-malogo-ta-serednogo-biznesu-chogo-chekaty-pidpryyemtsyam/?utm_source=chatgpt.com
5. Смоленніков Д. О., Павленко Д. С. Модернізація державної економічної політики у сфері малого та середнього підприємництва. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 4 (15). С. 127–134.
6. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichnezrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpryyemnictva>
7. Мальований М. І., Осіпова А. А. Кредитні аспекти державної підтримки сільськогосподарського виробництва України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 96-102.
8. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 2. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2951>

References

1. Derenko, O. (2018). Mizhnarodnyi dosvid derzhavnoho rehulivannia ta pidtrymky maloho pidpryyemnytstva [International experience of state regulation and support for small entrepreneurship]. *Biznes Inform*, (5), 97–104. [in Ukrainian].
2. Ilchuk, M. M., Us, S. I., Dmytruk, M. I., & Ilchuk, O. M. (2020). Teoretychni zasady rozvytku pidpryyemnytstva [Theoretical foundations of entrepreneurship development]. *Ekonomika APK*, (3), 100–105. [in Ukrainian].
3. Khotenko, O. (n.d.). Derzhavna pidtrymka maloho ta serednoho pidpryyemnytstva [State support of small and medium entrepreneurship]. Instytut podatkovykh reform. Retrieved from <https://ngoipr.org.ua/blog/derzhavna-pidtrymka-malogo-ta-serednogo-pidpryyemnytstva/> [in Ukrainian].
4. Stratehiia rozvytku maloho ta serednoho biznesu: choho chekaty pidpryyemtsiam? [Strategy for the development of small and medium-sized businesses: what to expect for entrepreneurs?] (n.d.). Retrieved from https://cost.ua/strategiya-rozvytku-malogo-ta-serednogo-biznesu-chogo-chekaty-pidpryyemtsyam/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
5. Smolennikov, D. O., & Pavlenko, D. S. (2018). Modernizatsiia derzhavnoi ekonomichnoi polityky u sferi maloho ta serednoho pidpryyemnytstva [Modernization of state economic policy in the field of small and medium entrepreneurship]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, (4)(15), 127–134. [in Ukrainian].
6. Pidtrymka maloho i serednoho pidpryyemnytstva [Support for small and medium enterprises]. (n.d.). Uriadovi portal. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichnezrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpryyemnictva> [in Ukrainian].
7. Malovanyi, M. I., & Osipova, A. A. (2020). Kredytni aspekty derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskoho vyrobnytstva Ukrainy [Credit aspects of state support for agricultural production in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho*, 31(70)(4), 96–102. [in Ukrainian].
8. Olvinska, Yu. O. (2018). Osoblyvosti derzhavnoho rehulivannia maloho pidpryyemnytstva u krainakh svitu [Features of state regulation of small business in the world]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok: elektron. nauk. fakhove vyd.* (2). Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2951> [in Ukrainian].